

Leila Niemi-Murola, Asta Antila, Johanna Louhimo ja Arja Helin-Salmivaara

Erikoislääkäriksi valmistuminen – milloin riittävä osaaminen on saavutettu?

Erikoistumiskoulutusta säätelevän asetuksen 55/2020 mukaan valmistuvan lääkärin tulee osoittaa, että hänellä on alan erikoislääkäriltä edellytettävä osaaminen (1). Osaamisperustaisessa koulutuksessa tavoitteet on kuvattu valtakunnallisessa opinto-oppaassa ja vaiheittainen osaamisen karttuminen vuosittain päivittyvässä arviointioppaassa (2). Arviointioppaassa todetaan, että ennen valmistumistaan erikoistuvan on osoitettava saavuttaneensa osaamistavoitteet, esimerkiksi olemassa olevien EPA-arviointien avulla (entrustable professional activity, luotettavasti osoitettu pätevyys). Aikaan perustuva koulutus jää vaikuttamaan taustalle, sillä aika ja alalle ominaisen ajattelutavan kehittyminen kulkevat käsi kädessä. Useimmilla aloilla ei kuitenkaan ole vielä selvästi kuvattu, miten osaaminen osoitetaan ja miten siihen liittyviä päätöksiä tehdään.

Kaikki erikoisalalat ovat säilyttäneet kirjallisen kuulustelun (2). Lisäksi ortopediaa ja traumatologiaa lukuun ottamatta kaikki sairaalakerikoisalalat mainitsevat EPA-arviointit, mutta vain 17 erikoisalaa 50:stä (34 %) on tarkentanut osaamisen karttumisen seurantaan liittyvää prosessia. Kirjallisuudessa EPA kuvataan erikoisalalle ominaiseksi työn yksiköksi, jossa erikoistujan osaaminen karttuu valmentavan ohjauksen, toistuvien havainnointien ja palautekeskustelujen tukena (3). Osa erikoisaloista kuvaa EPA:n näyttökokeeksi, ja muutama antaa alan erikoislääkärille valtuudet päättää EPA:n suorituksesta. Valmistumiseen liittyvää päätöksentekoprosessia ei yksikään erikoisala ole kuvannut.

Vaikka olemmekin siirtymässä aikaperustaisesta osaamisperustaiseen koulutukseen, aika

on edelleen merkittävä voimavara. Uudessa asetuksessa erikoistumiskoulutuksen vähimmäisajaksi todetaan EU-lainsäädännön mukaiset viisi vuotta, ja opinto-oikeus myönnetään kymmeneksi vuodeksi (1). Uudistuksen jälkeen useimmat erikoisalalat ilmaisivat, että harjaantuminen on tärkeä osa koulutusta ja todennäköinen koulutukseen käytettävä aika pysyy ennallaan. Yliopistolain 40. §:ssä yliopisto veloitetaan järjestämään opetus ja opintojen ohjaus siten, että tutkinnot on mahdollista suorittaa päätoimisesti opiskellen säädettyssä tavoitteellisissa suorittamisajassa (4). Tämä asia on syytä pitää mielessä, vaikka erikoislääkärikoulutus tuottaakin pätevyyden, eikä se enää ole tutkinto.

Uusi asetus antaa yliopistolle ja käytännössä vastuuhenkilölle paljon harkintavaltaa riittävän osaamisen määrittelyssä, saavuttamisessa ja siihen liittyvässä päätöksenteossa. Erikoistujan osaaminen karttuu vähitellen, ja sen saavuttaminen dokumentoidaan erikoistumiskoulutuksen sähköiseen seuranta- ja arviointijärjestelmään ELSAan (5). Kertyneen aineiston kokoamisesta ja käytettävyydestä on vielä vähän kokemusta, eikä ELSA anna automaattisesti yhteenvetoja. Sen enempiä opinto-oppaassa kuin arviointioppaassakaan ei ole kuvattu sitä, miten erikoisalan vastuuhenkilö päättää erikoislääkäriltä edellytettävän osaamisen saavuttamisesta (2). Opinto- ja arviointioppasta tulkiten osaaminen on saavutettu, kun erikoistuja on työskennellyt ohjatusti vähintään viisi vuotta, suorittanut erikoisalakohdaiset EPA:t ja läpäissyt kuulustelun.

Säännöllisten väliarviointien avulla voidaan havaita, milloin erikoistujan osaaminen karttuu odotettua nopeammin, milloin hän edistyy

Havaintoihin ja kertyneeseen muuhun aineistoon perustuvien päätösten ei pitäisi olla yhden henkilön vastuulla

tavoiteajassa ja milloin hän tarvitsee enemmän tukea ja työssä oppimista (6). Havaintoihin ja kertyneeseen muuhun aineistoon perustuvien päätösten ei pitäisi olla yhden henkilön vastuulla. Maailmalla on katsottu tarpeelliseksi ottaa käyttöön työryhmiä (clinical competency committee), jotka kokoavat erikoistujan osaamisen karttumista koskevan aineiston ja tekevät yhteenvedon koulutuksen vastuuhenkilölle (7–12). Selvästi määritelty väliarviointi ja läpinäkyvä päätöksentekoprosessi takaavat sekä erikoistujan että vastuuhenkilön oikeusturvan.

Yliopistolaissa todetaan, että opiskelijalla on oikeus saada tieto arvosteluperusteiden soveltamisesta opintosuoritukseensa ja että arvosteluun tyytymätön opiskelija voi pyytää suullisesti tai kirjallisesti oikaisua (3). Yliopiston oikeusturvalautakunnassa ei ole erikoisalojen osaamista, ja lautakunta kiinnittää huomiota vain siihen, onko päätöksen tekijä ylittänyt harkintavaltansa. Opintosuoritusten arvostelua koskevassa oikaisumenettelyssä tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla (3). Hitaiden ja työläiden valitusmenettelyiden välttäminen voisi olla mahdollista osaamisen karttumisen seuraamista ja todentamista koskevan selvän valtakunnallisen ohjeistuksen avulla.

Osaamisen arviointiohjelmaa rakentaessaan erikoisalalautakunnat joutuvat pohtimaan, miten ja millä aikavälillä erikoistujan osaamisen karttumista seurataan suhteessa osaamistavoitteisiin (13). Pohdittavaksi jää myös, miten ja missä tehdään päätöksiä riittävän osaamisen saavuttamisesta tai mahdollisesta lisäopin tarpeesta (6). Yh-

delle ihmiselle tämä merkitsee työmäärän merkittävää lisääntymistä, jota voitaisiin helpottaa erikoistumiskoulutuksen etenemistä ja osaamisen karttumista seuraavien työryhmien avulla. Päätösvalta ja vastuu säilyisivät edelleen koulutuksen vastuuhenkilöllä. ■

LEILA NIEMI-MUROLA, LT, dosentti, MME, lääkärikouluttajan erityis pätevyys, vanhempi kliininen opettaja, valtakunnallinen koordinaattori
Helsingin yliopisto, Clinicum
Leikkauksalit ja tehohoito, HUS

ASTA ANTILA, KM, SH, laaja-alaisen opettajan kelpoisuus, yliopisto-opettaja, kehittämisspäällikkö
Helsingin yliopisto, Clinicum, Kansanterveystieteen osasto
Perusterveydenhuollon yksikkö, HUS

JOHANNA LOUHIMO, LKT, dosentti, lääkärikouluttajan erityis pätevyys, vanhempi kliininen opettaja, gastroenterologisen kirurgian erikoislääkäri
Kirurgian osasto, Clinicum, Helsingin yliopisto
Vatsakeskus, HUS

ARJA HELIN-SALMIVAARA, LT, dosentti, koulutusyllilääkäri, yleislääketieteen erikoislääkäri, lääkärikouluttajan erityis pätevyys
Perusterveydenhuollon yksikkö, HUS
Yleislääketieteen osasto, Clinicum, Helsingin yliopisto

SIDONNAISUUDET

Leila Niemi-Murola: Luentopalkkio/asiantuntijapalkkio (DiaK), luottamustoimet (Lääkäripäivien ohjelmatyöryhmä, ESAIC eLearning Committee, AMEE Postgraduate Committee), hankkeet (Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen -hanke), muut sidonnaisuudet (Taitoni.fi)

Asta Antila: Luentopalkkio/asiantuntijapalkkio (HUS (perusterveydenhuollon osasto), Suomen Lääkäriliitto (Lääkäripäivät), Kustannus Oy Duodecim)

Johanna Louhimo: Luottamustoimet (Suomen Lääkäriliitto, Suomen Gastrokirurgit, Suomen Kirurgiyhdistys, Lääketieteen koulutuksen yhdistys, European Board of Medical Assessors, UEMS Section of Surgery)

Arja Helin-Salmivaara: Luottamustoimet (sosiaali- ja terveysministeriön erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksen koordinaatiojohto, Duodecim valtuuskunta, Yleislääkärilehti)

KIRJALLISUUTTA

- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkärikoulutuksesta sekä yleislääketieteen erityiskoulutuksesta annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen muuttamisesta 55/2020. www.finlex.fi.
- Lääketieteellisten alojen yhteisvalinta. Opinto-oppaat. www.laaketieteelliset.fi.
- Yliopistolaki 24.7.2009/558. www.finlex.fi.
- ten Cate O, Chen HC, Hoff RG, ym. Curriculum development for the workplace using entrustable professional activities (EPAs): AMEE Guide No. 99. *Med Teach* 2015;37:983–1002.
- Lääketieteellisten alojen yhteisvalinta. ELSA – erikoistumiskoulutuksen seuraanta ja arviointi. www.laaketieteelliset.fi.
- Godschalx-Dekker JA, Gerritsen FL, Walt-

her NKA, ym. Do deficiencies in CanMEDS competencies of dismissed residents differ according to specialty? *Med Teach* 2023;45:772–77.

- Hauer KE, Chesluk B, Iobst W, ym. Reviewing resident's competence: a qualitative study of role of clinical competency committees in performance assessment. *Acad Med* 2015;90:1084–92.
- Jonker G, Ochtman A, Marty A, ym. Would you trust your loved ones to this trainee? Certification decisions in postgraduate anaesthesia training. *Br J Anaesth* 2020;125:E408–10.
- Postmes L, Tammer F, Posthumus I, ym. EPA-based assessment: clinical teachers' challenges when transitioning to a prospective entrustment-supervision scale. *Med Teach* 2021;43:404–10.

Med Teach 2021;43:404–10.

- ten Cate O, Hart D, Busari J, ym. Entrustment decision making in clinical training. *Acad Med* 2016;91:191–7.
- ten Cate O, Chen HC. The ingredients of a rich entrustment decision. *Med Teach* 2020;42:1413–20.
- Thoma B, Caretta-Weyer H, Schumacher DJ, ym. Becoming a deliberately developmental organization: using competency-based assessment data for organizational development. *Med Teach* 2021;25:801–9.
- Niemi-Murola L, Antila A, Helin-Salmivaara A. Arviointi erikoislääkärikoulutuksessa – mikä muuttuu? *Duodecim* 2023;139:1731–7.